

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Останні десятиліття ознаменувалися глобальним неперервним процесом реформування педагогічної освіти: змісту, організації процесу навчання і підготовки, професійних компетенцій учителя тощо. Цей процес не викликає здивувань і вважається закономірним, адже він відбувається не просто на зламі тисячоліть, що характеризується просторово-часовим аспектом, а під час радикальної зміни епох: від індустріального до інформаційного суспільства, в розвитку якого знання, освіта, освічений людський капітал відіграють ключову роль. А відтак очікування і сподівання щодо кваліфікації вчителя - носія суспільного знаннєвого досвіду - і якості його професійної підготовки зазнають відповідних змін, спричинених, насамперед, суспільними трансформаціями [1, с. 1].

З огляду на зазначене вище, особливої гостроти, на думку вітчизняного вченого О. Шестопалюка, набуває проблема розвитку громадянської компетентності у контексті підготовки майбутніх учителів, для яких високий рівень громадянської свідомості є не просто елементом загальної культури, а й показником професійної придатності та передумовою успішної реалізації виховної функції майбутньої професійної діяльності. Саме випускникам вищих педагогічних навчальних закладів належить упроваджувати в життя ідеї громадянської освіти і виховання учнів на основі демократичних цінностей. Адже від нинішніх студентів – майбутніх учителів - залежить, які духовні цінності будуть покладені в основу політичного світогляду наступних поколінь [3, с. 1].

Радикальні зміни у соціально-економічній, політичній, ідеологічній ситуації та духовному стані населення нашої країни вимагають підготовки педагогів з активною громадянською позицією, здатних швидко й адекватно діяти в динамічному професійному і соціальному середовищі. На ключовій ролі вчителя у формуванні громадського суспільства і відповідній підготовці молоді акцентується увага в багатьох державних документах (Національній Доктрині розвитку освіти, Концепції громадянської освіти в Україні, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Державній програмі «Вчитель») [3, с. 2].

Різні аспекти громадянського виховання і формування громадянської компетентності розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних педагогів (Т. Абрамян, В. Андрущенко, Є. Барбіна, І. Бех, М. Боришевський, О. Волжина, Ж. Завадська, І. Зязюн, Т. Кошманова, В. Лутай, М. Михайліченко, Н. Ничкало, В. Радул, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Г. Тармаєв, К. Чорна та ін.)

Як зазначає український компаративіст Н. Лавриченко, здійснені європейськими ученими дослідження поєднали в собі кращі наукові традиції з інноваціями, а їх результатом стало напрацювання освітні методик навчання демократичного громадянства в річищі таких головних методологічних

підходів: передавання знань (емпіричний підхід Локка); формування навичок (біхевіористичний підхід Скіннера); конструювання знань (психолого-конструктивістський підхід); асоціацій (Ганье, Брунер); когнітивних схем або схем ідей (Аусубел); асиміляції та акомодатії (Піаже); спільної дії (Дуаз); інтеракції (Джордан) тощо [2, с. 61- 62].

Однак, незважаючи на бурхливий інтерес до означеної проблематики в міжнародному освітньому просторі, зокрема в Україні, відчувається потреба в узагальнюючих дослідженнях, спрямованих на комплексний аналіз і систематизацію теоретичних підходів до розвитку громадянської компетентності учителя ХХІ століття. Тому метою нашої наукової розвідки став аналіз теоретико-методологічних підходів до розвитку громадянської компетентності вчителя ХХІ століття.

Різні підходи до забезпечення громадянськості та громадянської освіти, які є очевидними у країнах-учасниках у дослідженні Міжнародної громадянськості та Громадянської освіти (International Civic and Citizenship Education Study, ICCS), включили надання конкретного предмета, інтеграцію відповідного змісту в інші дисципліни, у тому числі зміст як міждисциплінарну тему. Двадцять одна із 38 країн-учасниць включили конкретний предмет, пов'язаний із громадянськістю і громадянською освітою у власні відповідні навчальні програми, і лише меншість студентів, охоплених дослідженням країн ICCS, відвідували школи, де директори принципово не повідомляли про конкретний підхід для реалізації громадянськості громадянської освіти у шкільному курікулумі. Міжнаціональні результати також вказали на тенденцію для появи і реалізації різноманітних підходів, спрямованих на те, щоб співіснувати в одній школі та в межах країни. Згідно з інформацією, отриманою від Національних дослідницьких центрів ICCS, громадянськість і громадянська освіта охоплювали широке коло питань серед країн-учасниць. Це знання і розуміння політичних інституцій і понять, таких, як права людини, а також нові теми, що охоплюють питання про соціальну і суспільну згуртованість, різноманітність, навколишнє середовище, комунікації та глобальне суспільство.

"Більшість учителів і директорів шкіл розглядають розвиток знань і навичок у якості найбільш важливої мети громадянськості та громадянської освіти. Такий розвиток включає "поширення знань про соціальні, політичні і громадянські інституції", "розвиток у студентів навичок та компетенцій у вирішенні конфліктів", "поширення знань про права громадян та їх обов'язки" і "сприяння критичному і незалежному мисленню учнів". Розвиток активної участі не розглядався у якості цілей, які вчителі та директори шкіл у будь-якій з країн-учасниць, наводять як найбільш важливі. Однак, важливо пам'ятати при порівнянні результатів ICCS з висновками (The IEA Civic Education Study, CIVED), що зразок учителя, згідно з дослідженням ICCS складався з учителів, що викладають у різних предметних областях, а не лише вчителів-предметників, які безпосередньо присвячують викладання свого предмета питанням громадянськості та громадянської освіти [4].

Наше наукове дослідження не претендує на вичерпне розв'язання проблеми теоретико-методологічних підходів до розвитку громадянської компетентності

вчителя XXI століття. Поглибленого вивчення потребують психолого-педагогічні умови формування громадянськості студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Крім того, вітчизняним науковцям, у свою чергу, слід переконатися у можливості й важливу поширення та імплементації продуктивних ідей зарубіжного педагогічного досвіду в національне полікультурне освітнє середовище.

1. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія / авт. кол. : *Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко* та ін. - К. : Педагогічна думка, 2011.
2. *Лавриченко Н. М.* Світоглядні та педагогічні пріоритети суспільства знані, Європейський контексті / *Я. М. Лавриченко* // Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Умань : РВЦ "Софія", 2010.
3. *Шестопалюк О. В.* Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів: автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01 / *Шестопалюк Олександр Васильович*; Національна академія педагогічних наук України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.- Київ, 2010.
4. Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study. - [Електронний ресурс] / *Wolfram Schulz, John Ainley, Julian Fraillon, David Kerr, Bruno Losito*. - International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). : - 2010. - Режим доступу: http://iccs.acer.edu.au/uploads/File/Reports/TCCS_10_Initial_Findings.pdf. - 21 травня 2013 року, 15.59.